

Julitta Koćwin*

Uniwersytet Wrocławski (Polska)

PROWADZENIE BIZNESU Z PERSPEKTYWY TAOIZMU

Streszczenie: W artykule omówiono filozofię taoizmu pod kątem jej wpływu na etykę i podstawy prowadzenia biznesu jak i na rozwój gospodarczy, wykorzystując jako przykład dwie gospodarki: Hongkongu i Tajwanu. W artykule starano się znaleźć odpowiedź na pytanie jaka jest rola wartości taoizmu w biznesie i jaki mają one wpływ na rozwój przedsiębiorstwa i gospodarki? W tym celu wyjaśniono podstawowe idee taoizmu, które obejmują zasady *Tao*, *Te* i *Wu-wei* oraz jego podstawowe wartości. Konstatacja w jaki sposób taoizm wpływa na biznes, została dokonana poprzez analizę na ile zasady taoistycznej doktryny *Tao* odzwierciedlają się w działalności biznesowej współczesnej organizacji oraz jaki wpływ ma zarządzanie *Wu-wei* na sukces przedsiębiorstwa. Główny wniosek z badań sprowadza się do tego, że taoizm jest filozofią, która inspirowa ludzi do ciężkiej pracy, kształtuje określone postawy człowieka, który jest tolerancyjny, pracowity i przedsiębiorczy, stawiającego dobro wspólnoty ponad profity jednostki, co jest jednym z kluczowych czynników odnoszenia sukcesów w biznesie.

Słowa kluczowe: taoizm, daoizm, szkoła Huang-Lao, tao, Laozi.

Wstęp

Obecnie na Zachodzie i w USA coraz częściej pojawiają się poglądy (społeczna odpowiedzialność biznesu – CSR), że działalność gospodarcza istnieje nie po to, by zarabiać pieniądze, ale po to by uczynić świat lepszym miejscem do życia. Od firm coraz częściej wymaga się nie tylko dostarczania dobrych produktów i usług, czy osiągnięcia zysków, ale także by robiły coś dla pracowników, klientów, środowiska i społeczeństwa. Takie poglądy już 2500 lat temu głosił Laozi, starożytny chiński filozof, założyciel filozoficznego taoizmu. Zbiór nauk filozoficznych taoizmu zawartych w jego pracy, pt. „Tao Te Ching” (zob. Laozi, 2006) wpłynął silnie na inne szkoły chińskiej filozofii i religii (Zu, 2019). Przez stulecia w Chinach, a także poza nimi, taoizm (czasem zapisywany jako daoizm) inspirował ludzi z różnych środowisk. Zasady tej filozofii zostały zastosowane do prowadzenia różnorodnych przedsiębiorstw i inwestowania.

* Adres: dr inż. Julitta Koćwin, e-mail: julitta.kocwin@uwr.edu.pl, ORCID: 0000-0002-1128-3830.

Celem artykułu jest przedstawienie wpływu taoizmu na gospodarkę biorąc za przykład Specjalny Region Administracyjny Hongkong ChRL i Tajwan oraz uwidocznienie związków etyki filozofii taoistycznej z kulturą biznesową. Taoizm Hongkongu odziedziczył podstawowe tradycje taoizmu Chin kontynentalnych i rozwinął pewne cechy, które różnią się od taoizmu Chin kontynentalnych. W wyniku kilku zmian politycznych, jakie zaszły w Chinach kontynentalnych od czasów późnej dynastii Qing, a także wojen, konfliktów domowych i zniszczeń gospodarczych, w Hongkongu pod rządami kolonialnymi zachował się taoizm w pierwotnej swojej formie, a także nastąpił dalszy rozwój rytuałów taoistycznych. Ponadto grupa taoistyczna z Hongkongu rozwinęła się w organizację o nowoczesnych cechach, przyczyniając się do rozwoju kultury, edukacji, opieki społecznej i dobroczynności, założyła wiele szkół, klinik, domów opieki itp.

Na Tajwanie taoizm jest obecnie ważną religią, jest to też jedyna religia spośród wielu religii, która ma swoje święto zapisane w kalendarzu (1 stycznia jest Dniem Taoizmu w kalendarzu księżycowym). Taoizm przybył na Tajwan wraz z wczesnymi imigrantami Han. Było to społeczeństwo obywatelskie, które cieszyło się wysokim stopniem wolności religijnej od czasów dynastii Qing. Na początku japońskiej okupacji rząd japoński realizował politykę „zachowania starych zwyczajów”, co oznaczało nieingerowanie w tradycyjne religie. W późnym okresie, mimo wpływów japońskiej imperialistycznej polityki cywilizacyjnej taoizm nadal intensywnie rozwija się na całym Tajwanie. Z tego powodu te dwa regiony zostały wybrane jako przedmiot badań. Wzięto też pod uwagę fakt, że taoizm zachował tam swoją pierwotną formę.

W badaniach starano się znaleźć odpowiedź na następujące pytania:

- [1] Jaka jest rola wartości taoistycznych w biznesie?
- [2] Jak taoizm ugruntował etykę biznesu?

Celem ich jest weryfikacja przyjętej hipotezy zakładającej, że taoizm jest filozofią, która inspiruje ludzi do ciężkiej pracy, kształtuje określone postawy człowieka, który jest pracowity, przedsiębiorczy i przekłada dobro wspólnoty ponad profity jednostki, co stanowi jeden z kluczowych czynników odnoszenia sukcesów w biznesie. Biorąc za przykład dwa regiony: Tajwan i Hongkong, na ich podstawie można stwierdzić, że z jednej strony, są to podmioty profesjonalnie zarządzane, które określić można jako nowoczesne, z drugiej zaś, zachowały one wiele cech archaicznych (wywodzących się z filozofii z okresu V–I w. p.n.e.). Osiągnięty poziom rozwoju społeczno-gospodarczego jest m.in. efektem utrwalenia w świadomości społecznej systemu taoistycznych wartości oraz wdrożenia ich do praktyki życia gospodarczego. Oddziałują one na zarządzanie biznesem, wywierając presję na przestrzeganie przez przedsiębiorców wymaganej etyki i zachowań.

1. Taoizm w Hongkongu i na Tajwanie

Taoizm, jest jedną z najbardziej wpływowych filozofii na świecie, która najbardziej wyraziście przejawia się w różnych obszarach życia społeczno-gospodarczego mieszkańców Hongkongu i Tajwanu.

Prawo Hongkongu gwarantuje mieszkańcom wolność religijną. Większość ludzi nie deklaruje przynależności do konkretnej religii, ale praktykuje elementy różnych doktryn, z których najwięcej zwolenników mają buddyzm, taoizm i konfucjanizm. Doktryny te nie opierają się na wierze w jednego konkretnego boga, lecz na przestrzeganiu nauk „ojca duchowego”, z tego powodu są identyfikowane jako sposób postrzegania życia, który może współistnieć z innymi religiami (*About Hong Kong Religion*, 2023).

Jak wynika z sondażu przeprowadzonego w 2010 r. przez Taoistyczne Stowarzyszenie w Hongkongu, na terenie tego Specjalnego Regionu Administracyjnego ChRL jest ponad milion wyznawców i ponad 300 taoistycznych opactw i świątyń. Ustanowione w 1961 r. Stowarzyszenie, jest dobroczynną organizacją non-profit. Organizuje religijne, kulturalne i charytatywne działania promujące pisma taoistyczne i wartości moralne, jak np. coroczny *Dzień Taoizmu*, dla uczczenia urodzin Laozi, czy *Xia Yuan Festiwal*, tradycyjny chiński festiwal ludowy, podczas którego odbywają się wykłady z filozofii taoistycznej, lekcje muzyki i lekcje zdrowia *Tai Chi*. Usługi edukacyjne, społeczne i charytatywne obejmują prowadzenie ponad 40 szkół i przedszkoli oraz dofinansowanie szkolnictwa wyższego. Taoiści prowadzą również kliniki, domy opieki dla osób starszych, ośrodki opieki dla dzieci i centra usług społecznych (香港年報, 2017, s. 306).

Przewodniczący taoistycznego stowarzyszenia, Leung Tak-wah, podkreśla że jako religia taoizm uczy ludzi rozwijania *ośmiu moralności*¹, dostarcza wskazówek i przypomina ludziom, że muszą być lojalni wobec swojego narodu, wierni swoim rodzinom, a także sprawiedliwymi i życzliwymi obywatelami (Cheung, 2015).

Mieszkańcy Tajwanu cieszą się całkowitą swobodą wyznania. Religia współczesnego Tajwanu jest przeważnie mieszkanką buddyzmu i taoizmu, 93% populacji identyfikuje się z tymi tradycjami. Tak jak w Hongkongu taoizm i konfucjanizm niekoniecznie są uważane za religie, ale raczej za filozofie lub sposoby życia (*Taiwanese Culture*, 2016). Grupy taoistyczne na Tajwanie anga-

¹ 8 cnót taoizmu obejmuje: (1) Nabożność synowską (dbałość i troskliwość o rodziców, nauczycieli, starszych); (2) Harmonię rodzeństwa (szanować innych); (3) Zaangażowanie (lojalność, wierność, poświęcenie); (4) Solidność (szczerłość, uczciwość, dotrzymywanie obietnic); (5) Przyzwoitość (uprzejmość, grzeczność, dobre maniery, dobre wychowanie); (6) Poświęcenie (odwaga czynienia tego co właściwe, czystość serca i intencji, bezinteresowność); (7) Honor (nieskazitelność, nieprzekupność, przyjmowanie tego, na co się zasłużyło i na co się zapracowało); (8) Poczucie wstydu (uczciwość, świadomość niegodnego działania i jego unikanie).

żują się w służbę humanitarną i przekazywanie w bardziej zrozumiały sposób filozoficznych podstaw taoizmu i różnych dyscyplin mających na celu promowanie zdrowia i oświecenia. W ciągu ostatniego półwiecza liczba świątyń taoistycznych na Tajwanie wzrosła z około 2400 do ponad 9400 (*The Republic of China Yearbook*, 2016, s. 270).

2. Taoizm

Stworzenie filozofii taoistycznej przypisuje się najczęściej Laozi, który żył na przełomie VII i VI wieku p.n.e. (Laozi, 2006, s. 132–133). Pierwsze wzmianki o Laozi można odnaleźć w „Zapiskach Historyka” Sima Qian (145/135–86 p.n.e.), słynnego historyka cesarskiego dynastii Han (206 p.n.e.–220 n.e.) z II w. p.n.e. (Kajdański, 2011, s. 152). „Tao Te Ching” autorstwa Laozi zawiera podstawowe idee taoizmu: *Dao* (lub *Tao*), *De* (lub *Te*) i *Wu-wei*. Przedstawia także poglądy Laozi na wiedzę i moralność, na sztukę rządzenia państwem oraz na rolę mędrca jako lidera (Ip, 2013, s. 939).

Filozofia *Dao* (czyli „droga”, chiński filozof Laozi jako pierwszy w nazwie światopoglądu posłużył się tym pojęciem), bazuje na dwóch podstawowych pojęciach: dualizmie opartym na dwóch uzupełniających się siłach *yin* i *yang*, które stale się zmieniają, oraz idei cyklicznie i relacyjnie zorganizowanego świata, który nie zna żadnego *telosu* (ostatecznego celu). *Dao* nie może zostać zmienione ani pokonane przez ludzką mądrość. Ponieważ nie możemy pokonać *Dao*, należy postępować zgodnie z własną drogą (Hennig, 2017).

Taoizm ma zapewniać człowiekowi szczęście w życiu doczesnym, oparte na „Zasadach Drogi Tao”:

1. Zasada *P'u*, to zasada naturalności wynikająca z pierwotnego przeznaczenia rzeczy. Każde zwierzę i roślina żyje zgodnie z tą zasadą, tzn. działa odruchowo, instynktownie odpowiednio do sytuacji.

2. Zasada *De*, oznacza że każda rzecz ma swoje naturalne przeznaczenie i powinna być używana zgodnie z nim.

3. Zasada *Wu-wei*, oznacza działanie w niedziałaniu. Zasada ta stanowi, aby poznać to co jest silniejsze (prawa natury) i się temu podporządkować, jeśli chce się żyć. Dzięki znajomości natury (czyli *De*) poszczególnych rzeczy człowiek może nie przemęczając się zbytnio, wykonywać mało pracy, ale dającej bardzo duże efekty (Należyty, 2005).

Co ciekawe taoistyczna idea *nie działania* pokrywa się z zachodnią koncepcją gospodarki rynkowej o *niewidzialnej ręce rynku*.

W pierwszych wiekach rozwijał się taoizm filozoficzny, nazywany nauką Huang Di (Żółty Cesarz, 2697–2597 p.n.e. lub 2674–2575 p.n.e.) oraz Laozi,

a następnie rozwinięty przez Zhuangzi (IV–III w. p.n.e.) (zob. Zhuangzi, 2009). Taoizm filozoficzny kładł nacisk na wolność, spontaniczność i łamanie wszelkich konwencji. Zwolennicy jego postulowali m.in. ograniczenie władzy i roli państwa do minimum.

Taoizm religijny powstał na przełomie II i III wieku n.e. z połączenia filozofii taoistycznej z wierzeniami ludowymi (mity) i magicznymi (alchemia) oraz technikami szamańsko-ekstazy. Z taoizmu filozoficznego przejął trzy elementy, tj.: naukę o *Tao* (w najbardziej mistycznej interpretacji); naukę o względności bytu i o możliwości długiego życia (aż do osiągnięcia nieśmiertelności) oraz zasadę *Wu-wei*, a także dualistyczną koncepcję pierwiastków: *yin* i *yang*, których wspólne uzupełnienie ustanawia podstawę harmonii świata. Twórcą taoizmu religijnego był Zhan Daoling (34–156 n.e.), który uważany jest również za pierwszego *t'ien-szy* (Niebiańskiego Nauczyciela). Najważniejsze znaczenie w taoizmie religijnym zajmuje nauka o długowieczności i nieśmiertelności.

Taoizm religijny ukierunkowany jest więc na zachowanie zdrowia, wydłużenie życia oraz zapewnienie pomyślności. Opiera się m.in. na kontroli oddechu, medytacji, ćwiczeniach, odpowiedniej diecie i postach. Poprzez dążenie do długowieczności i nieśmiertelności, taoizm przyczynił się do rozwoju medycyny i opieki zdrowotnej. Z sukcesem wykorzystywany jest w fizjologii, anatomii, psychologii, farmacji, itp.

Taoizm w przeciwieństwie do innych filozofii stawia na naukę i technologię. Takie nauki, jak: chemia, mineralogia, botanika, farmakologia wywodzą się z taoizmu. Taoistyczna alchemia stała się pionierem nowoczesnej chemii. Poszukując eliksiru na długowieczność zaczęto tworzyć różne mikstury, dzięki czemu rozwija się alchemia. Podczas takich eksperymentów wynaleziono m.in. proch czarny w IX w., proch strzelniczy (między 1044–1232 n.e.) (*Taoizm*, 2013). Matematyka taoistyczna dokonała wielkich osiągnięć w dziedzinie optyki, magnetyzmu, akustyki i astronomii. Wśród taoistycznych wynalazków znajduje się: kompas i typografia. Taoizm promował rozwój technologii wytapiania (metalurgia), postęp produkcji maszyn; przyczynił się do produkcji wina, cementu i pigmentu (道教, 2023). Związane są z nim również style walki i koncepcja *feng shui*. Do typowych praktyk taoistycznych należy medytacja, wróżbiarstwo, *Tai Chi* oraz czytanie i intonowanie pism świętych. Współcześnie taoizm jest wyznawany na Tajwanie i w Hongkongu oraz wśród wiejskiej ludności Chin.

3. Wpływ taoizmu na gospodarkę Chin w przeszłości

Celem taoizmu jest stworzenie świata *Da-Tong*, który odnosi się do świata harmonijnego i pokojowego. Ilekroć władca przyjmował doktrynę taoistycznej szkoły Huang-Lao (Kohn, 2012, s. 41), jako swoją wiodącą ideologię, gospodarka rozkwitała i panował pokój. Władcy feudalni często używali taoizmu do umacniania swoich rządów, np. Cesarz Qin Shi Huangdi (259–210 p.n.e.) i Cesarz Han Wudi (156–87 p.n.e.) gorliwie oddani magii i alchemii lub Cesarz Tang Zong (598–649) i Cesarz Song Tai Zu (960–976), którzy szanowali i wspierali taoizm (道教, 2023).

W historii Chin istnieje kilka dynastii, które osiągnęły świat *Da-Tong*. Za pierwszy złoty wiek Chin często uważa się okres panowania dynastii Han. Wielu cesarzy z tej dynastii, aby utrzymać pokój i dobrobyt sprawowało rządy w oparciu o starożytną filozofię Żółtego Cesarza i Laozi. Cesarz Han Wendi (202 p.n.e.–157 p.n.e.) wprowadził dynastię Han w okres dobrobytu i stabilności gospodarczej. Czasy panowania cesarza Han Wendi i jego syna cesarza Han Jinga (188–141 p.n.e.), określane są rządami Wen-Jinga. Okres ten znany jest z dobroci i gospodarności obu cesarzy, obniżenia podatków, pacyfizmu i ogólnej stabilności gospodarczej kraju. Rządy Wen-Jinga patronowały szkole Huang-Lao stosując politykę *nie działania* lub *Wu-wei* Laozi, który twierdził, że jeśli systemy administracyjne i prawne mają funkcjonować sprawnie, rządzący powinni w jak najmniejszym stopniu ingerować w gospodarkę. Cesarz Han Huidi (210 p.n.e.–188 p.n.e.) w okresie swojego panowania również praktykował myśl szkoły Huang-Lao, odwołując się do zasady *nie działania*, odbudował kraj, promował rozwój gospodarczy i kulturowy, tworząc stabilne społeczeństwo. Stabilność polityczna za panowania dynastii Han przyczyniła się do powstania traktów handlowych, zwanych później Jedwabnym Szlakiem, łączących Chiny z Imperium Rzymskim.

Cesarza Taizong (Li Shimin) z dynastii Tang uważa się za jednego z największych cesarzy w historii Chin. Jego *Era Panowania Zhenguan* jest uważana za złoty wiek w historii Chin. Był to okres polityki *Qingming*, tj. ożywienia gospodarczego i dobrobytu kulturowego. Cesarz Taizong m.in. doprowadził do stabilnej sytuacji w kraju, umocnił granicę i osiągnął idealną sytuację światowego zarządzania (贞之观治, 2023), to właśnie był świat *Da-Tong*.

Analizując chińską historię można stwierdzić, że zarówno dynastia Han (206 p.n.e.–220 n.e.), jak i Tang (618–690) zbudowały harmonię i stabilność społeczną na podstawie praktyk taoizmu.

Doktryna Huang-Lao ponownie stała się głównym nurtem filozoficznym w Północnej Dynastii Song (960–1127). We wczesnej dynastii Song kraj był rozdrobniony. Cesarz Song Taizu zjednoczył kraj, jednocześnie przeprowadza-

jąc reformy polityczne, gospodarcze i wojskowe tak, aby kraj osiągnął stabilną sytuację. Rządy Huang-Lao w okresie Taizu przejawiały się głównie w dokończeniu i reformowaniu różnych systemów tak, by stworzyć trend przyczynowy i osiągnąć rządzenie przez *brak działania* (刘固盛, 2020). Cesarz Renzong (1022–1063), uważany jest za najbardziej reprezentatywnego cesarza, jego rządy nazwano rządami pokoju przez ludzi jego epoki i późniejsze pokolenia. Według legendy okres pierwszych 27 lat panowania cesarza znany był jako *Era Trzech Obfitości*. Cesarz Song Renzong zapewnił pokój i dobrobyt dynastii, pod jego rządami kraj dobrze prosperował a społeczeństwo było zamożne (北宋时期黄老思想的兴盛, 2021).

Taoizm zanikł w czasach dynastii Ming, a jego wpływ na klasę rządzącą był znacznie mniejszy niż w czasach dynastii Tang i Song (中央政府门户网站, 宗教局, 2005).

Taoizm ludowy często stawał się też ideologiczną bronią i organizacyjną formą powstań chłopskich, od pierwszego powstania Żółtych Turbanów w latach 184–189 pod koniec dynastii Han, do następnych, tj.: powstania Li Hong z wschodniej dynastii Jin w roku 370, powstania Czerwonych Turbanów wznieconego przez sektę Białego Lotosu w latach 1351–1368 w późnej dynastii Yuan i powstania bokserów w późnej dynastii Qing w latach 1899–1901 (道教, 2023).

Taoizm jest filozofią, która kładzie nacisk na życie w harmonii i jedności z *Tao* (zasadami natury). Taoistyczna myśl o harmonii między *yin* i *yang* implikuje dialektyczny tryb myślenia narodu chińskiego. W historii Chin porzucenie i zakazanie duchowości w kulturze konfucjanizmu, taoizmu lub buddyzmu powodowało niepokoje społeczne i dysharmonię, przyczyniło się także do upadku rządów dynastii Qin (221–207 p.n.e.), podobnie abdykacja pierwszego cesarza Tang Gaozu (618–626) na rzecz drugiego syna Li Shimin była spowodowana zdziśiatkowaniem przez Gaozu taoistycznych i buddyjskich duchownych. Ta reguła harmonii i dysharmonii *yin* i *yang* jest powtarzającym się wzorem w historii Chin (Wong, Neck, McKenna, 2013, s. 5).

4. Doktryna taoizmu we współczesnej gospodarce

Szybko rozwijający się sektor biznesu w Hongkongu wywołuje międzynarodowe zainteresowanie, gdyż azjatyckie firmy kontrastują z zachodnimi ze względu na odmienne wartości kulturowe i etyczne. Tajwan, z kolei znany jest z zaawansowanych technologii. Sukces gospodarczy osiągnął dzięki dobrej infrastrukturze oraz wspierającemu zapleczu na uczelniach technologicznych. Uniwersytety współpracują z różnymi firmami, a nauka jest łączona z biznesem, co pozwala zarabiać jak najwięcej na jej osiągnięciach. Pomimo, że wielu

przedsiębiorców przyjęło zachodnie praktyki prowadzenia biznesu, wpływ chińskiej filozofii taoistycznej nadal jest silnie obecny we współczesnym biznesie w obu regionach.

4.1. Mistycyzm w biznesie

Mimo że Hongkong jest nowoczesny, pewne rzeczy, takie jak taoistyczna koncepcja *feng shui*, są wciąż praktykowane. Mistrz *feng shui* jest prawie zawsze zapraszany na konsultacje oraz proszony o pomoc przy projektach budowlanych w Hongkongu i na Tajwanie. Mistrz poddaje obiekt dokładnemu badaniu duchowemu, ustalając, czy jest on w harmonii z naturą i siłami nadprzyrodzonymi. Przesady są także traktowane poważnie, np. bardzo trudno znaleźć w budynku piętro o numerze 4, ponieważ słowo to w języku kantońskim brzmi podobnie jak „umrzeć” (Lorenz, 2007).

Wielu Taoistów angażuje się w kulturę fizyczną ukierunkowaną na dobre samopoczucie i kontemplację jak ćwiczenia oddechowe *qigong* (starożytna sztuka odnowy biologicznej obejmująca szereg technik ruchu i relaksacji) czy *Tai Chi*. W Hongkongu sztuki walki są popularną formą rozrywki lub ćwiczeń.

W świątyniach taoistycznych w Hongkongu czczonych jest ponad 1000 bogów, którzy mogą zapewnić sukces na egzaminach, szczęście w miłości i oczywście, bogactwo osobiste (Lorenz, 2007). Taoiści biznesmeni często proszą o usługi w ważne święta, udają się do świątyni aby znaleźć pomoc w rozwiązaniu problemów, np. przed spotkaniem biznesowym, wynajmują taoistę, by przyszedł odprawić rytuał do ich domu, czy firmy (Johnson, 2010).

Do bogów szczególnie czczonych przez Taoistów na Tajwanie należy Nefrytowy Cesarz i Guan Gong (Religions in Tajwan, 2023).

4.2. Znaczenie zasady *Wu-wei* w biznesie

Taoistyczną strukturę systemu wiedzy można podzielić na *zrób to sam* i *nie rób nic* zgodnie z logiką „Tao Te Ching”, autorstwa Laozi. Metoda *zrób to sam* polega na zrobieniu czegoś z niczego, wykorzystaniu zasad i mądrości taoizmu do kreowania osiągnięć i budowania kariery.

W dziedzinie konkurencji biznesowej słynne zdanie Sima Qian “天下熙熙，皆为利来，天下攘攘，皆为利往” oznacza, że ludzie na świecie gromadzą się ze względu na swoje interesy i podążają swoją własną drogą ze względu na te interesy. Współczesny przedstawiciel taoizmu, Haier Zhang Ruimin, zwraca uwagę, że przedsiębiorstwa powinny najpierw szukać okazji, a potem zysku. Dlatego taoistyczny biznes koncentruje się na znalezieniu potencjalnej drogi.

Z kolei *nie rób nic* lub inaczej *brak działania* jest niczym innym, jak podążaniem za trendem i powstrzymaniem się od nieroztropnych działań (道商, 2023). Z punktu widzenia taoizmu *brak działania* to jedna z kluczowych zasad – zasada *Wu-wei*. Ale *Wu-wei* nie oznacza „nic”, oznacza nie podejmowanie sztucznego działania, lecz zezwalanie, aby rzeczy naturalnie obrały swój kurs (Ip, 2013, s. 940, 945–946).

Wu-wei powinna być celem firmy, przyjętym do oceny, jakie działania są niezbędne, a jakie nie, gdyż cel definiuje to, *co robisz, a czego nie*. Bez celu nie ma podstaw, w oparciu o które podejmuje się decyzje, przeznaczają się czas i wykorzystuje zasoby. Wówczas dokonuje się wyborów na podstawie okoliczności, presji i nastroju (Zu, 2019). Zgodnie z tym istnieją dwa podstawowe wybory w życiu: zaakceptować istniejące warunki lub przyjąć odpowiedzialność za ich zmianę. Taoistyczna formuła sukcesu brzmi: „Sukces jest sumą przygotowania i możliwości” (Kotelnikov, b.r.).

4.3. Znaczenie *yin* i *yang* w biznesie

Symbole *Tao*, *yin* i *yang*, oznaczają że rzeczywistość składa się z relacji między przeciwieństwami oraz przeciwstawnych zasad.

Gdyby dwie przeciwności *yin* i *yang* reprezentowały pracę (*yin*) i odpoczynek (*yang*), kultura produktywności stwierdziłaby, że odpoczynek jest tylko środkiem do pracy. Taoizm wyraża opinię, że lepiej jest zamknąć biuro na jakiś czas niż udawać pracę. Kiedy będziemy zmuszać się do pracy, w sytuacji gdy powinniśmy odpocząć, taka praca będzie nieskuteczna i nieefektywna (*Don't be productive*, 2015).

4.4. Tao jako cel przedsiębiorstwa

W ekonomii cel jest głównym powodem istnienia firmy, trafny cel działalności przedsiębiorstwa napędza organizację i pomaga budować jej trwałą przewagę konkurencyjną. W tym sensie cel jest podobny do *Tao*, centralnej koncepcji taoizmu. Współcześnie *Tao* jest celem, do którego jednostki powinny dążyć w życiu i pracy. Celem nie jest jedynie zarabianie pieniędzy, ale uczynienie świata lepszym miejscem do życia. Ilekroć zarabianie pieniędzy staje się głównym celem firmy, przestają liczyć się potrzeby klientów i często jest to początek spirali spadkowej.

Laozi w „*Tao Te Ching*” zidentyfikował trzy klucze dla skutecznych liderów, tj.: znajomość celu (dlaczego?), maksymalizacja potencjału zasobów (co?) i inwestowanie w siłę ludzi (jak?). Kierujący się celami (skuteczni liderzy) muszą zrozumieć różnicę między funkcją pracy a celem pracy, a także zaszczerpić poczucie celu w swojej pracy i działać zgodnie z nim. Kompetentny lider musi

mieć cel i być skutecznym w tym, co robi (robić rzeczy dobrze), a następnie skutecznie (efektywnie) wykonywać to, co chce osiągnąć (robić rzeczy we właściwy sposób). Laozi odkrywa cel i podstawowe wartości we wzorcu zachowania. Wzór zachowania jest kształtowany przez tożsamość wartości i przeznaczenie. Różne wartości i cele prowadzą do różnych wzorców zachowań. Wartości określają kim jesteśmy, co reprezentujemy i jak się zachowujemy. Różne wartości prowadzą do różnych celów, a różne cele prowadzą do różnych wyników. Zatem najczęstszą przyczyną sukcesu lub porażki organizacyjnej są podstawowe zasady, w oparciu o które działa lider biznesu (Zu, 2019).

4.5. Taoistyczny lider

Taoistyczny przywódca jest gotów pomagać i służyć innym, ale nigdy nie bierze uznania na siebie, nie dominuje i nie kontroluje innych. W różnych badaniach popiera się przemysłenia Laozi. Przykładowo, z przeprowadzonych badań działalności wolontariatu w Hongkongu wynika, że przedsiębiorstwa, które angażują swoich pracowników w usługi wolontariackie, mają lepszy profil firmy i wizerunek, a także silniejsze relacje ze społecznością. Pracownicy ich mają wyższe morale pracy oraz poczucie ducha zespołowego i jedności, co w sumie stanowi kluczowe czynniki sukcesu w biznesie (企業義工隊, 2019).

Skuteczni liderzy nie tylko rozumieją swoje mocne strony, ale są w stanie inwestować w mocne strony innych. Skuteczne przywództwo zawiera się w trzech istotnych zasadach: (1) każdy jest cenny; (2) nikt nie jest wystarczający; oraz (3) wszyscy są potrzebni do trwałego sukcesu organizacji.

Doświadczenie życiowe potwierdza, że prawie wszystkie osoby, które osiągnęły wysoki poziom osobistego i zawodowego sukcesu, mają silne poczucie samoświadomości. Prowadzenie innych zaczyna się od kierowania sobą i oceny siebie, zanim oceni się innych. Jeśli chcemy odnieść sukces musimy skupić się na tym co istotne w życiu, wziąć odpowiedzialność za nasze działania i zachowania oraz możliwe konsekwencje naszych decyzji. Samoświadomość pozwala nam być bardziej bezinteresownymi, lepiej współpracować i wspierać innych. Z kolei skuteczna samokontrola (dyscyplina) pozwala skupić się na właściwych rzeczach. Trzeba być świadomym, że wszystko, co robimy i myślimy, wpływa na ludzi w naszym życiu, a ich reakcje z kolei wpływają na innych, ponieważ wszyscy jesteśmy połączeni i współzależni we wszechświecie (efekt fali) (Zu, 2019; Hennig, 2017).

Rozwijanie harmonii w biznesie identyfikowane jest jako pierwszy krok w kierunku transformacji biznesowej zarządzania produktywnością pracowników, jest ona postrzegana jako mechanizm zwiększający wydajność pracowników (Wong, Neck, McKenna, 2013, s. 2–3).

4.6. Taoistyczna zasada „od kołyski do kołyski”

Jednym z innowacyjnych pomysłów, wywodzących się z taoizmu, jest koncepcja *od kołyski do kołyski*. Rozwiązanie to polega na zmianie tradycyjnego wzornictwa przemysłowego, tak aby producenci mogli efektywnie przetwarzać stare produkty w celu wytworzenia nowych (從搖籃到搖籃, 2009).

W zielonym przemyśle technologia na Tajwanie stanowi międzynarodowy model oraz praktykę najlepszej ochrony środowiska. Tajwan jest pierwszym krajem na świecie, który stosuje podejście *od kołyski do kołyski* do ogólnego planowania, np. port przemysłowy Mailiao. Port zdominowany jest przez rafinerie, zakłady chemiczne i elektrownie i opiera się na koncepcji niskiego zanieczyszczenia i niskiej emisji odpadów. Ta strefa przemysłowa ma znacznie mniejszy wpływ na zanieczyszczenie powietrza i jest bezpieczniejsza niż inne strefy przemysłowe tej samej skali.

Strategia Tajwanu obejmuje nowe perspektywy wzornictwa przemysłowego, tak aby fabryki i obszary przemysłowe stały się jak najbardziej samowystarczalne, zmniejsza się ilość odpadów, przeprojektowuje produkty, stosuje recykling zasobów i ponowne wykorzystanie, spalanie w celu zmniejszenia ilości odpadów powstających na wysypiskach. Pozostałości i popioły ze spalania odpadów są wykorzystywane jako źródła w projektach rekultywacji w celu zwiększenia powierzchni gruntów lub jako materiały do wypełniania dróg po oczyszczeniu. W ciągu ostatnich kilku lat Tajwan aktywnie promował redukcję odpadów. W 2013 r. średnia produkcja odpadów na mieszkańca została zmniejszona do 0,9 funta. W maju 2013 r. Hongkong zaproponował szereg planów zmniejszenia średniej ilości odpadów na mieszkańca z 1,27 funta (2011 r.) do 0,8 funta do 2022 roku (返璞歸真的台灣, 2023).

Zakończenie

Zaprezentowana w artykule homogenizacja kulturowa społeczności Hongkongu i Tajwanu, (tj. proces łączenia tradycyjnych wartości azjatyckich z wpływami kultury zachodniej) stanowi współczesny kulturowy komponent ich tożsamości oparty na fundamentach dziedzictwa historycznego, a także wzorów politycznych i ma przemożną siłę oddziaływania na postawy biznesowe oraz sukcesy gospodarcze obu podmiotów polityczno-gospodarczych.

Dominująca na tym obszarze myśl filozoficzna konstytuująca charakter biznesowych relacji i zachowań społecznych z uwagi na żywotność, ustawiczność, centralność, charakter i specyfikę, a nawet swoisty kult stanowi ważną perspektywę badawczą. Poznanie myśli filozoficznej oraz wielowiekowej tra-

dycji intelektualno-kulturowej mieszkańców Hongkongu i Tajwanu umożliwiło wyartykułowanie przyjętej hipotezy oraz pozwoliło na jej pozytywne potwierdzenie w heurystycznej analizie uwzględniającej szereg podstawowych założeń, struktur, właściwości i uwarunkowań, które cechują obie społeczności oraz systemy społeczno-gospodarcze obu podmiotów politycznych.

Badania zrealizowane zgodnie z podejściem interpretacyjnym metodologią studium przypadku potwierdziły, że uwarunkowania kulturowe determinują rynkowe zachowania biznesmenów, a także kształtują określone postawy społeczeństwa. Aktualnie w międzynarodowej konkurencji w globalnej gospodarce światowej coraz większe znaczenie przypisuje się ponownie różnicom kulturowym oraz determinantom zależnym od kultur narodowych, na co wskazuje okres walki z pandemią. Tezę tę potwierdziły wcześniej najbardziej konkurencyjne gospodarki światowe, tzw. *azjatyckich tygrysów*, m.in. Hongkongu i Tajwanu, których homogenizacja kulturowa jest źródłem sukcesów ekonomicznych, w których przestrzegane są tradycyjne wartości.

Bibliografia

- About Hong Kong Religion, Temples, Deities and Traditions*, 2023, w: *Hong Kong Traveller* [online], dostęp: 28.06.2023, <<https://www.hong-kong-traveller.com/hong-kong-religion.html>>.
- 北宋时期黄老思想的兴盛, 2021, [online], dostęp: 08.07.2023, <<http://www.xuewenlunwen.com/zylw/zhexue/10677.html>>.
- Cheung Tony, 2015, *Divided Hong Kong needs traditional Taoist values, says religion's leader in city*, w: *South China Morning Post* [online], dostęp: 28.06.2023, <<http://www.scmp.com/news/hong-kong/education-community/article/1864038/divided-hong-kong-needs-traditional-taoist-values>>.
- 從搖籃到搖籃, 2009年3月16日, [online], dostęp: 09.07.2023, <<http://skygene.blogspot.com/2009/03/cradle-to-cradle.html>>.
- 道教, 2023, [online], dostęp: 28.03.2023, <<https://baike.baidu.com/item/道教>>.
- 道商, 2023, [online], dostęp: 29.03.2023, <<https://baike.baidu.com/item/道商>>.
- Don't be productive: Lessons from my Taoist experiment*, (07.10.2015), w: *The Ancient Wisdom Project* [online], dostęp: 29.03.2023, <<https://theancientwisdomproject.com/2015/10/dont-be-productive-lessons-from-my-taoist-experiment/>>.
- 返璞歸真的台灣 – 應用搖籃到搖籃方法的典範 by 綠能小學堂, 2023, [online], dostęp: 09.07.2023, <https://www.c2cplatform.tw/news_detail.php?cID=3&Key=33>.
- Hennig Alicia, 2017, *How Daoism can make a difference in business*, w: *LSE Business Review* [online], dostęp: 28.06.2023, <<http://blogs.lse.ac.uk/businessreview/2017/04/27/how-daoism-can-make-a-difference-in-business/>>.
- Ip Po-Keung, 2013, *Philosophical and Religious Foundations of Business Ethics*, Publisher: Springer, Daoism and Business Ethics, Part 14 Eastern Cultural, w: *Handbook of the philosophical foundations of business ethics*, Chapter: 47.
- Johnson Ian, 2010, *The Rise of the Tao*, w: *The New York Times Magazine* [online], dostęp: 28.06.2023, <<https://www.nytimes.com/2010/11/07/magazine/07religion-t.html>>.
- 企業義工隊, 2019, [online], dostęp: 02.04.2019, <http://www.volunteering-hk.org/tc/aboutvs/jv_corp_team>.

- Kajdański Edward, 2011, *Chiny, Leksykon*, Książka i Wiedza, Warszawa.
- Kohn Livia, 2012, *Taoizm. Wprowadzenie*, Wydawnictwo Uniwersytetu Jagiellońskiego: Kraków.
- Kotelnikov Vadim, [b.r.], *The Tao of Business Success*, w: *Breakthrough e-Coach* [online], dostęp: 29.03.2023, <http://www.1000ventures.com/business_guide/tao_business.html>.
- 刘固盛: 论北宋的 黄老思想, 2020, [online], dostęp: 09.07.2023, <<http://www.aisixiang.com/data/123210.html>>.
- Laozi, 2006, *Księga dao i de z komentarzami Wang Bi*, Wydawnictwo Uniwersytetu Jagiellońskiego, Kraków.
- Lorenz Andreas, 2007, *Yin and Yang The Influence of Taoism in Communist China*, w: *Spiegel International* [online], dostęp: 28.06.2018, <<http://www.spiegel.de/international/spiegel/yin-and-yang-the-influence-of-taoism-in-communist-china-a-465055.html>>.
- Należyty Jan, 2005, *Filozofia Tao*, w: *Racjonalista.pl* [online], dostęp: 10.06.2023, <<http://www.racjonalista.pl/kk.php/s,3406>>.
- Religions in Tajwan*, 2023, w: *Life of Taiwan* [online], dostęp: 10.04.2023, <<https://lifeoftaiwan.com/about-taiwan/religion/>>.
- Taiwanese Culture, Religion*, 2016, w: *Cultural Atlas* [online], dostęp: 29.03.2023, <<https://culturalatlas.sbs.com.au/taiwanese-culture/taiwanese-culture-religion#taiwanese-culture-religion>>.
- Taoizm*, 2013, w: *Religie Świata* [online], dostęp: 27.04.2023, <<https://www.religie.424.pl/taoizm,3182,article.html>>.
- The Republic of China Yearbook* 2016, Department of Information Services, Executive Yuan, Republic of China (Taiwan).
- Wong Sun San Peter, Neck Philip Arthur, McKenna Bernard, 2013, *Spiritual Wisdom of Taoism in Business: through the lens of interpretation realism in a Cisco end-to-end case study*, “SMS VARANASI”, vol. 6, no. 1.
- 贞观之治 (唐太宗统治下的治世, 2023, [online], dostęp: 19.04.2023, <<https://baike.baidu.com/item/贞观之治/13362>>.
- 中央政府门户网站, 宗教局, 2005, *中国道教历史及其主要派别*, [online], dostęp: 09.07.2023, <http://www.gov.cn/guoqing/2005-06/23/content_2582718.htm>.
- 香港年報, 2017, *宗教和風俗*, 目錄21, 香港的別行政區 HKSAR, (Hong Kong Yearbook, Government Bookstore).
- Youlan Feng, 2001, *Krótką historią filozofii chińskiej*, Derek Bodde (red.), Michał Zagrodzki (tłum.) Wydawnictwo Naukowe PWN: Warszawa.
- Zhuangzi, 2009, *Prawdziwa Księga Południowego Kwiatu*, Wydawnictwo ISKRY: Warszawa.
- Zu Liangrong, (2019), *Purpose-driven leadership for sustainable business: From the Perspective of Taoism*, *International Journal of Corporate Social Responsibility*, vol. 4, Article number: 3, [online], dostęp: 29.03.2023, w: *International Journal of Corporate Social Responsibility* [online], dostęp: 7.02.2019, <<https://jcsr.springeropen.com/articles/10.1186/s40991-019-0041-z>>.

Running a business from a Taoist perspective

Summary: The article discusses the philosophy of Taoism in terms of its impact on ethics and the basics of doing business, as well as on economic development, using two economies as examples: Hong Kong and Taiwan. The article tried to find an answer to the question: what is the role of Taoist values in business and what impact do they have on the development of the enterprise and the economy? For this purpose, the basic ideas of Taoism, which include the principles of “Tao”, “Te” and “Wu-wei”, and its core values are explained. The statement on how Taoism influences business was

made by analyzing to what extent the principles of the Taoist doctrine of “Tao” are reflected in the business activities of modern organizations, and how the management of “Wu-wei” affects the success of the enterprise. The main conclusion from the research is that Taoism is a philosophy that inspires people to work hard, shapes specific attitudes of a person who is tolerant, hard-working and enterprising, putting the good of the community above the profits of the individual, which is one of the key factors for achieving success in business.

Keywords: Taoism, Daoism, Huang-Lao school, Tao, Laozi.